

Obsah / Content

Články / Articles

Porod bídný i veselý (K lexiku humanistického porodnického spisu)

Birth – miserable as well as merry
(on the subject of the vocabulary in a humanist obstetrical book) /3

Alena M. Černá

Mezi korespondencí a publicistikou. Dopisy Karla Havlíčka a *Obrazy z Rus*

Between Correspondence and Journalism:
Karel Havlíček's Letters and *Pictures from Russia* /22

Petr Mareš

The reflexive verbal form and the infinitive in Czech

Reflexivní forma slovesná a infinitiv v češtině /35

Aleš Půda

Pro mně za mně, myslíte si o mě...

Príspevek k otázce jazykové správnosti

Pro mně za mně, myslíte si o mě...

A Contribution to the Issue of the Linguistic Correctness /63

Luboš Veselý

Recenze / Reviews

Pro sémiotiku přísně vědeckou

Martin Janečka: S. K. Šaumjan: Sémiotické pojetí gramatiky.
České Budějovice, 2017 /71

Miloslav Vondráček

Valenční slovník českých sloves – VALLEX

Markéta Lopatková – Václava Kettnerová – Eduard Bejček – Anna Vernerová –
Zdeněk Žabokrtský: Valenční slovník českých sloves VALLEX.

Praha, 2016 /75

František Štícha

Zprávy / News

**Olomoucká lingvistická konference
Spisovná čeština a jazyková kultura 2018 /82**

Pavína Kašpárková

Konference SlaviCorp 2018 /85

Petra Poukarová

Pokyny pro autory /87

Instructions for authors /88

Články / Articles

Porod bídný i veselý (K lexiku humanistického porodnického spisu)

Alena M. Černá

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Praha
alenacerna@ujc.cas.cz

Birth – miserable as well as merry (on the subject of the vocabulary in a humanist obstetrical book)

ABSTRACT: The anonymous translation of *Zahrádka ruoženná* [*Rose garden*; Olomouc 1558] was originally written in Latin by Eucharius Rösslin Jr. The main subject of this paper is the vocabulary that is related to the given subject. Specific are the expressions related to the anatomy of the female body, to the pregnancy and foetus, to the positions of the foetus, and to the description of the birth process, birth and puerperal attendants taking care of the newborn, health issues frequent in both the parturients and newborns, and utilized drugs. This vocabulary shows features of nascent terminology, i.e. it is unstable and ambiguous, and lexemes are often polysemantic. One of its salient features is the inclusion of quotation and adopted words. The translated version of Rösslin's work includes also lexemes expressing that the wise midwife's work should be professed sensitively and with empathy.

KEYWORDS: humanist Czech, history of obstetrics, obstetrical terminology, Eucharius Rösslin Jr.

KLÍČOVÁ SLOVA: humanistická čeština, dějiny porodnictví, porodnické názvosloví, Eucharius Rösslin mladší

Mezi korespondencí a publicistikou. Dopisy Karla Havlíčka a *Obrazy z Rus*

Petr Mareš

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
petr.mares@ff.cuni.cz

Between Correspondence and Journalism: Karel Havlíček's Letters and *Pictures from Russia*

ABSTRACT: The article deals with comparison of the letters which Karel Havlíček wrote during his sojourn in Russia (1843–1844) and the set of his journalistic sketches *Pictures from Russia* (1843–1845). The mutual relations, similarities and differences between these two corpuses of texts are described and analyzed. The letters include comments on sketches and also passages concerning the same topics as those of sketches. Some formulations are identical, but the letters tend, among others, to informal expression and to concentration on subjects of the addresser and addressee. Similarities between letters and sketches can be seen in the division of texts into three main components (observation, classification, evaluation), in the huge use of Russian words and utterances or in confronting the Russian, German and Czech social and cultural spheres. The specific features of letters are based on the communication characteristics of private correspondence (the well-known singular addressee, simple adding of pieces of information).

KEYWORDS: correspondence, journalism, sketch, comparison, metatextuality, addressee, Russian words and utterances

KLÍČOVÁ SLOVA: korespondence, žurnalistika, črta, komparace, metatextovost, adresát, ruská slova a promluvy

The reflexive verbal form and the infinitive in Czech

Aleš Půda

Institute for Slavic Studies, Heidelberg University

ales.puda@slav.uni-heidelberg.de

ABSTRACT: This article investigates, in the first instance, the mechanisms of Czech reflexive infinitives derived from the reflexive verbal form. Using the ČNK, their rudiments are shown to be found in familiar conditional or optative clauses (cf. *Jezdit se olympiáda častěji, nepřežil bych.* ‘Driving the Olympia more often, I’d not survive.’) as well as in hitherto unexamined embedded coordinations (cf. *Pivo mohlo kvasit, zrát a transportovat se do hospody.* ‘The beer could ferment, ripen and be transported to the pub.’). Yet simple embedded infinitive phrases can already serve as an environment for a potential reflexive infinitive. Previous scholarship has been divided with respect to the origin of morphological reflexivization: a matrix RVF versus an embedded RVF with associated clitic-climbing into canonical second position. We have, thus, examined nine auxiliary environments and concluded that five of these clearly point to formal reflexivization on the matrix verb, while the rest at least do not conflict with this interpretation. Restructuring of an infinitive phrase is, contra the scholarly literature, by no means an obligatory operation following a firm principle and conditioned only by the nature of the matrix verb. Rather, it is also progressively conditioned by further factors such as the nature of the (first) embedded infinitive (e.g. a semi-restructuring verb, a reflexive verb with SI, a passive or retroactive infinitive), word order, the language variant, the agreement of the matrix verb and the morphological case marking of the object. Consequently, restructuring of an infinitive phrase can, on the one hand, fail to occur entirely or, on the other, be manifested either in only partial, full, or even overly specified form.

KEYWORDS: (coordination of) embedded (reflexive) infinitives, causative reflexive, decausative reflexive, (long) object movement, passive infinitive, reflexive deagentive, reflexive dispositional construction, reflexive impersonal, reflexive infinitive, reflexive passive, reflexive verb, reflexive verbal form, reflexivization of a matrix verb, (gradual) restructuring of an infinitive phrase, retroactive infinitive

Reflexivní forma slovesná a infinitiv v češtině

ABSTRAKT: V článku se nejprve demonstrují mechanismy reflexivního infinitivu v češtině zakládajícího se na reflexivní formě slovesné (= RFS). Jeho rudimenty se prokazují pomocí ČNK v známých kondicionálních, respektive optativních větách (Typ *Jezdit se olympiáda častěji, nepřežil bych.*) a také v doposud nepovšimnutých začleněných koordinacích (Typ *Pivo mohlo kvasit, zrát a transportovat se do hospody.*). Nicméně už i jednoduché začleněné infinitivní fráze se nabízejí jako syntaktické okolí pro potenciální reflexivní infinitiv. V dosavadní literatuře ale není shoda v tom, co je základem formální reflexivizace. Prošetřili jsme proto devět auxiliárních okolí a docházíme k výsledku, že pět okolí jednoznačně dosvědčuje formální reflexivizaci na matričním slovese, zatímco zbývající čtyři s ní nejsou alespoň v nesouladu. Restrukturace infinitivní fráze – iniciovaná RFS – ale nepředstavuje, jak se v literatuře uvádí, obligatorní a podle jednotného principu probíhající operaci, jež je výhradně spuštěna vlastností matričního slovesa.

Spíše je stupňovitě podmíněna dalšími rozhodujícími faktory jako jsou vlastnost (prvního) začleněného infinitivu (např. semirestrukturující sloveso, reflexivní sloveso s reflexivem SI, pasivní nebo retroaktivní infinitiv), slovosled, varianta jazyka, shoda matričního slovesa a morfologické pádové kódování předmětu. Proto restrukturační infinitivní fráze za první nemusí po auxiliáru nastat, za druhé se může projevit částečně, za třetí v celém svém rozsahu a za čtvrté dokonce i s redundantními příznaky.

KLÍČOVÁ SLOVA: koordinace začleněných (reflexivních) infinitivů, kauzativní reflexivní sloveso, dekauzativní reflexivní sloveso, (dlouhý) pohyb přímého předmětu, pasivní infinitiv, reflexivní deagentivum, reflexivní dispoziční konstrukce, reflexivní infinitiv, reflexivní forma slovesná, reflexivní pasivum, reflexivizace maticového slovesa, (graduální) restrukturační infinitivní fráze, retroaktivní infinitiv

Pro mně za mně, myslete si o mě... **Príspevek k otázce jazykové správnosti**

Luboš Veselý

*Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Praha
vesely@ujc.cas.cz*

A Contribution to the Issue of the Linguistic Correctness

ABSTRACT: In the focus of this contribution is the orthography of grammatical case forms of the personal pronoun *já*, namely the shapes of the genitive/accusative (*mě/mě*) and dative/local (*mi, mně / mně*). It is quite often mistaken in this phenomenon – it is written *mně* instead of *mě* and also *mě* instead of *mně*. The author considers the possible causes of this error. At first, the following three are listed: 1) homophony, 2) insufficient knowledge of orthographical rule, 3) misidentification of the case. Then he raises the question of whether the other reason for misspelling could be the tendency of the language users to analogously treat those units that are close to each other in the language system (in the case of pronouns, it is primarily pronoun *ty*). The author intends to indicate through the observed phenomenon (misspelling *mě* and *mně*) his opinion on the question of so-called linguistic correctness. The main purpose of the text is to show how (according to the author) it should be treated when someone expresses inconsistency with codification and/or norm and/or our linguistic awareness. The essence of the linguistic work should be the search for causes in these cases.

KEYWORDS: linguistic correctness, orthography, pronouns, homophony, analogy

KLÍČOVÁ SLOVA: jazyková správnost, pravopis, zájmena, homofonie, analogie

Recenze / Reviews

Pro sémiotiku přísně vědeckou

**Martin Janečka: S. K. Šaumjan: Sémiotické pojetí gramatiky.
České Budějovice: Episteme, 2017, 170 s.**

Miloslav Vondráček

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

vondracek@ujc.cas.cz

Martin Janečka si stanovil náročný cíl – zevrubně představit zdejší lingvistické obci jazykovědné dílo Sebastiana Konstantinoviče Šaumjana,¹ které se do jejího povědomí mohlo okrajově zapsat publikacemi z 60.–70. let 20. století. Nezůstalo zde oslyšeno, mj. proto, že reflektovalo ustavující se generativní gramatiku N. Chomského, jejíž formalismus slibovalo přesáhnout zohledněním sémiotických (předpokládejme, že i sémantických) aspektů gramatiky.² Za projev synergického vlivu teoretických přístupů té doby lze považovat např. zásadní (doktorskou disertační) práci J. Kořenského (1984) na pozadí předcházejících studií skupiny kolem Fr. Daneše (1973).

Hned v úvodu je třeba říci, že se M. Janečka svého úkolu zhostil se ctí. Vyhnul se oběma extrémům, k nimž mohla snaha o souhrnné hodnocení směřovat: shovívavosti plynoucí ze Šaumjanova spleťtého životního příběhu, ale i snadnému odsouzení teorií, které se neprosadily. Autorovi je pozice Šaumjanova díla v lingvistickém diskursu od počátku víceméně jasná. Přesto či právě proto k němu přistupuje nepředpojatě – aby ověřil, zda v něm nezůstaly cenné podněty nezaznamenány, nerozpracovány, popř. jaká je etiologie neúspěchu. Oba pohledy jsou metodologicky žádoucí.

Pozornost je věnována sémiotickým aspektům tří Šaumjanových teoretických konstruktů:

- aplikativnímu generativnímu modelu (AGM),
- aplikativní univerzální gramatice (AUG),
- sémiotické gramatice (SMR).

Ty autor sleduje v kontextu středoevropského strukturalismu, povstávajícího chomskiánského generativismu a ruského formalismu – vůči nimž se nakonec sám Šaumjan různou měrou vymezuje. Janečka se snaží zejm. ověřit, jestli je představo-

---

¹ (Též) Sebastian Shaumyan, Tbilisi 27. 2. 1916 – Londýn 21. 1. 2007.

² K sémantice poukazují i názvy některých Šaumjanových u nás dostupných prací (např. *Applikativnaja grammatika kak semantičeskaja teorija jestestvennyh jazykov*, viz Literatura).

vané pojetí gramatiky sémiotické (připojuje i otázku proč) a zda je teorie ucelená. Na první se chce čtenáři reagovat: A jak by mohlo být pojetí gramatiky nesémiotické? Jestliže ale Šaumjan zdůrazňuje, že právě jeho takové je, logicky vyvolává otázku, čím je odlišné od přístupů konkurenčních. Na tyto i další otázky se odpovídá velmi těžko, protože Šaumjan užívané termíny málokdy jasně definuje, přístupy bez vysvětlení mění, vnitřně si protirečí, v reflexích odlišných teorií neodkazuje ke konkrétním úsekům a přesným formulacím. Ale nepředbíhejme.

Janečka detailně prochází Šaumjanovy studie či jejich překlady, ověřuje jejich metodologickou důslednost, konzistentnost, vnitřní nerozpornost, zabývá se Šaumjanovými reakcemi na paralelní teoretické koncepty i sporými (vesměs zdrženlivými) zmínkami o díle jeho. V tom je Janečkův postup hodný ocenění: snaží se věcně, s nadhledem, za cenu značného úsilí vyloučit nedorozumění, pátrá po argumentech ve prospěch posuzovaného díla; hledá možná pochybení mimo ně, sahá k variantním výkladům, jsa Šaumjanovi arbitrem, ale předně a prvořadě advokátem. Ovšem popravdě: právě k tomu nemá být čtenář odborného textu, zvláště lingvistického, nucen.

Šaumjan podle M. Janečky deklaruje své pojetí jazykového znaku jako unilaterální, zvolené s ohledem na nepotřebnost bilaterálního – přičemž onu zbytečnost Šaumjan nijak nezduodňuje, resp. zdá se paradoxní vzhledem k důrazu, který klade na význam, a protože za znak současně nepovažuje jakýkoli nosič se sémanticky diferenciačním potenciálem. Jazykové jednotky jsou podle Šaumjana bilaterální, znakem je však pouze výraz (tedy forma), nikoli jednota výrazu a významu. Janečka upozorňuje právě na tento zásadní rozpor – standardně spočívá bilaterálnost ve spjatosti formy a významu. Šaumjan dále projevuje potřebu ověřovat převoditelnost formy znaku, ale i fonému z primární akustické substance na jinou, přičemž ani zavedením principu idealizace a principu rozdělení kompetencí nedokáže transpozici uspokojivě vysvětlit.

Rozpaky nad Šaumjanovým vymezením znaku sdílím, neboť na jeho základě se nelze dobrat pochopení postulátů, že fonémy nebo věty nemají znakovou povahu (ale v ojedinělých, náhlých a nezduodněných stanoviscích zase mají), souběžně že syntax je neoddělitelná od sémantiky (ale na pragmatický aspekt dojde až v teorii SMR – a Janečka v tom směru hovoří o značné nekonceptnosti).

Dá-li se Šaumjanův přístup (ke znaku?) nějak shrnout, význam je konstantní, podstatnější než proměnlivá forma; uživatel jazyka je jako indikátor znaku (iniciátor jeho znakovosti) zohledněn až v posledních pracích, na Piercovu a Morrisovu dynamickou sémiotiku není ani tam brán valný zřetel.

V té souvislosti Janečka konstatuje, že Šaumjan svou postulovanou sémantickou lingvistiku pojímá předně jako teorii jazykových invariantů (v duchu předchozího), aniž by bylo zřejmé, jak invariant chápe – přesněji: zjevné je, že ho uchopuje porůznu třemi způsoby.

V Šaumjanových teoriích se hovoří o několika typech významů, ale příznačně není jasné, kdy se pojednává o kterém, příp. kdy o jejich součtu. I kdybychom se při-

klonili ke skrovnému výkladu, nemůže být gramatika nesémiotická. Naopak těžko lze přijmout předpoklad, že sémiotickou povahu získává přirozený jazyk už jen díky principu dvojí artikulace – a umělé jazyky jsou snad nesémiotické. Za čistě účelové považuje M. Janečka Šaumjanovo odlišování významu a informace (či dělení významu na význam v užším smyslu a informaci): má jen otevřít možnost k delegování části sémantiky na jazykový fenotyp.

Hledat paralely mezi vědami o přírodě a o společnosti je zajímavé, může jít o úvahy přínosné, ale o to obezřetnější je třeba být k důsledkům vyvozovaným z těchto metafor. (Za povšimnutí stojí, kolik úspěšných lingvistů mělo/má jiné než humanitní vzdělání.) Tak i Šaumjanova metafora jazykového genotypu/fenotypu může být podnětná – být důsledně rozpracována. Janečka opakovaně konstatuje nedůvodnost Šaumjanových očekávání jistých vlastností jazyka na jedné ze zmíněných úrovní a naopak jejich nepodložené nepředpokládání.

Za další slabost Šaumjanových teorií považuje Janečka fakt, že nejsou usouvztažněny různé klasifikace jednotek – tedy v jakých relacích jsou základní jednotky genotypu a fenotypu jako slovo a morf, funkční jednotky typu predikát, pojem a jednotky vzniklé členěním na relátory, modifikátory (tvarotvorné afixy), derivátory (slovotvorné afixy) a lexikální znaky.

Právě tak Janečka upozorňuje na Šaumjanovo směřování významu a funkce (s preferencí funkce syntaktické), byť se autor sám proti takovému přístupu důrazně ohrazuje. Důsledkem základních neujasněností posléze je, že s přihlédnutím k syntaktické funkci může být v AUG znakem i kontext, v SMR i přízvuk; tak se ovšem znak stává podmíněný funkcí delimitační, nikoli syntaktickou.

Věta je v Šaumjanových teoriích dalším problematickým pojmem. Znakovou povahu údajně nemá, protože nedisponuje tzv. polem – úhrnem relevantních kontextů charakterizujících primární/základní význam/funkci a sekundární/komplementární významy/funkce znaku jako protikladné vůči kontextům, jež jsou vzhledem ke změnám významů a funkcí znaků irelevantní. Věta je podle Šaumjana jen jednou z možných kombinací slov. V jedné studii je však jako znak hodnocena – jsouc na úrovni fenotypu považována za základní funkční jednotku komunikace; jinak ovšem Šaumjan s neznakovostí věty operuje na úrovni genotypu i fenotypu, v krajním případě hovoří o znaku s nulovým polem.

Podrobněji se Janečka zabývá i Šaumajovým postojem k fonému na straně jedné a textu na straně zdánlivě opačné. Zdánlivě – protože Šaumjan s termínem text v AGM ani v AUG nepracuje, přichází s ním až v SMR, kde jej chápe obecně jako sekvenci znaků (morfémů, slov a slovních kombinací), přičemž nepočítá s textovou rovinou jazyka a určitou základní jednotkou. O textu uvažuje pouze na úrovni gramatiky fenotypu (tedy konkrétního jazyka), nemíní jím abstraktní textový vzorec, ale výhradně jen zvukovou manifestaci jazykových jednotek.

V souhrnu Janečka soudí, že Šaumjanovy teorie za pozornost stojí, neboť propojují tradiční evropský strukturalismus s generativní gramatikou Chomského. Připouje však oprávněnou otázku, co lze jejich slučováním získat. Výsledkem mišření jsou zásadní metodologické rozpory, nejzjevněji graduující při vymezení invariantu.

At' už čteme přímo práce Šaumjanovy, nebo na ně zaměřenou studii Janečkovu, dojdeme k obdobnému závěru: že dílo nevzbudilo výjimečný zájem dosti pochopitelně – pro neověřitelnost. Citována je Posnerova poznámka, že Šaumjan nově zavedenou terminologií prezentuje známé teorie, aniž by je inovoval, natož vylepšil. S hodnocením nelze než souhlasit – či spíše je formulovat radikálněji: vágní nebo chybějící definicí termínů byly původní lépe uchopitelné teorie rozmělněny. Sám Janečka považuje za přínosnou, ač ne převratnou, např. Šaumjanovu kritiku generativní transformační gramatiky. Sumárně se však přiklání k závěrům recenzentů jednotlivých Šaumjanových děl: že je možné z nich čerpat inspiraci, ale snaha pochopit jeho koncepty jako kompatibilní nejspíš nebude úspěšná.

V samém závěru se Janečka vyjadřuje i k dosažitelnosti cíle spočívajícího v postulování obecně platné univerzální gramatiky. Ten považuje za nereálný sen, zatížený v Šaumjanově případě jeho důrazem na lexikum: na slovu jako základní jednotce jazyka nelze založit axiomy univerzální gramatiky, protože ani slovo není ve všech jazycích definováno stejně. Nad dílčími stanovisky pak stojí Janečkovo konstatování, že jeho kniha není brojením proti sémiotice, zato je „brojením proti sémiotickým koncepcím vágním, ve kterých spolu jednotlivé koncepty nekooperují, nebo se dokonce vzájemně vylučují – představuje tedy rovněž požadavek na sémiotiku přísně vědeckou“.

LITERATURA

- DANEŠ, F. – HLAVSA, Z. – KOŘENSKÝ, J. (1973): *Práce o sémantické struktuře věty: přehled a kritický rozbor*. Praha: Ústav pro jazyk český ČS AV.
- JANEČKA, M. (2017): *S. K. Šaumjan: Sémiotické pojetí gramatiky*. České Budějovice: Episteme.
- KOŘENSKÝ, J. (1984): *Konstrukce gramatiky ze sémantické báze*. Studie a práce lingvistické, sv. 18. Praha: Academia.
- ŠAUMJAN, S. K. (1974): *Applikativnaja grammatika kak semantičeskaja teorija jestestvennych jazykov*. Moskva: Nauka.
- ŠAUMJAN, S. K. (1977): *Applicational grammar: as a semantic theory of natural language*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Valenční slovník českých sloves – VALLEX

Markéta Lopatková – Václava Kettnerová – Eduard Bejček – Anna Ver-
nerová – Zdeněk Žabokrtský: Valenční slovník českých sloves VALLEX.
Praha: Univerzita Karlova, nakl. Karolinum, 2016, 698 s.

František Štícha

Ústav pro jazyk český AV ČR
sticha@ujc.cas.cz

Tento slovník je přepracovaným a rozšířeným vydáním slovníku téhož názvu vydané-
ho v roce 2008. V této recenzi se budu věnovat pouze tomuto druhému vydání z roku
2016 a pokusím se jej v obecné rovině a na několika víceméně namátkou vybraných
heslech srovnat se slovníkem *Slovesa pro praxi* (dále SP), vydaným nakl. Academia
v roce 1997, a také s německým valenčním slovníkem VALBU, který zpracovali ling-
visté z mannheimského pracoviště *Institut für Deutsche Sprache*.

Na rozdíl od obecných jednojazyčných výkladových slovníků, jako je např. *Slovník
spisovného jazyka českého* nebo německý *DUDEN – Wörterbuch der Deutschen Sprache*,
valenční slovníky, které se v lingvistice začaly tvořit od 60. let 20. století, poskytují
uživateli v první řadě informaci nikoli o významu, ale o **vlastnosti slova** – zejména
slovesa, ale i některých adjektiv a substantiv – **vázat na sebe určité slovní elementy**.
Této vlastnosti slov se v lingvistice tradičně říká valence. Např. adjektivum *náchylný*
svým významem implikuje, tj. váže na sebe doplnění *k něčemu* nebo *na něco*, anebo
doplnění infinitivem: *Elektronika je náchylná k poruchám*. – *Eurozóna je náchylná
na vnitřní krize*. – *Lidé jsou náchylní přijímat názory, fámy, dedukce a hlavně pitomosti*.
(vše ČNK).

Slovesa na sebe často a typicky vážou dva¹ až tři elementy, které lze z hlediska
obecné větné sémantiky a nezávisle na speciálních lingvistických teoriích té či oné
školy nazvat subjektem a komplementem děje: *Eva* (subjekt) **čte** (příisudek) *Vojnu
a mír* (komplement). – *Voda* (subjekt) **zaplavila** (příisudek) *údolí* (komplement). –
Tato zkušenost (subjekt) *mi* (komplement) **pomáhá** (příisudek). – *Eva* (subjekt) **hydli**
(příisudek) *v Praze* (komplement). *Eva* (subjekt) *mi* (komplement) **půjčila** (příisudek)
svoje auto (komplement). Tomuto jevu se od 50. let 20. století v lingvistice říká valence
a jeho velmi jednoduché základy nabývají u tisíců sloves nejrůznějších praktických,
ale především teoretických komplikací.

---

¹ SP v popisu zpracování hesla na s. 10 uvádějí, že ve slovníku se nejčastěji objevují vzorce se
strukturami dvouvalenčními.

Problémem je zejména otázka, co je a co není „valenčním elementem“, tedy tím lexikálním prvkem věty, který je implikován samotným významem slovesa jako přísudku věty. Je např. ve větě *Starý dub spadl nárazem větru* určení příčiny děje (*nárazem větru*) obsahující poukaz k původci děje (*vítr*) valenčním elementem slovesa *spadnout*? Podle slovníku *Slovesa pro praxi*, který tuto větu uvádí, ano, podle slovníku VALLEX patrně nikoli, neboť značka CAUS, označující příčinu, není ve valenčním rámci slovesa *spadat/spadnout* v tomto slovníku uvedena. Mám za to, že většina lingvistů by se přiklonila k řešení VALLEXu. K této otázce se ještě vrátím.

Zatímco obecné výkladové slovníky i některé jazykové slovníky speciální, např. slovníky etymologické a slovníky synonym, jsou určeny široké veřejnosti (a ta je také využívá, neboť původ a synonymie slov zajímá mnoho lidí), slovníky valenční jsou tvořeny spíše pouze pro lingvisty. Vzhledem k tomu, že ani vzdělaná nelingvistická veřejnost obvykle nemá ani o základních teoretických otázkách gramatiky žádné vědomosti a tyto otázky ji nezajímají, je zaměřenost valenčních slovníků víceméně toliko na lingvisty a studenty lingvistiky samozřejmá.

Pokud jde o VALLEX, není v něm o předpokládaném okruhu uživatelů žádná zmínka – ani v předmluvě, ani v úvodu. Autoři zřejmě mlčky předpokládají, že tento slovník zaujme kromě lingvistů a studentů jazyků spíše jen málokoho. To nepřekvapuje. Překvapuje spíše to, že valenční slovník autorské trojice Svozilová – Prouzová – Jirsová se jmenuje *Slovesa pro praxi* a že se v něm v závěru předmluvy píše: „Autorky adresují *Slovesa pro praxi* nejen lingvistům – specialistům, ale všem, pro něž je čeština součástí profese (pedagogům, studentům, překladatelům, redaktorům, ... [...]) Ti všichni ve slovníku najdou mnohostranné podněty i materiál k jazykové praxi [...]" Řekl bych, že to je poněkud naivní předpoklad. Kdo bude v tomto slovníku hledat poučení např. o tom, že sloveso *sníst* se užívá ve větách jako *Kdo mi snědl ten banán?* Tím nechci říci, že informace o tom, že sloveso *sníst* označuje děj, který má subjekt a objekt, do valenčního slovníku nepatří. Patří tam, protože jde o jeden ze specifických faktů o češtině naší doby a žádný jazykový fakt není samozřejmý. Nejen teoreticky, ale i prakticky je představitelné, že bychom tvořili pouze či převážně věty jako *Ona už snědla*. Podobně jako tvoříme věty *Ona se už najedla*. Avšak žádný korektor či redaktor ani nikdo jiný v tomto slovníku takovou informaci nejspíš nebude hledat.

VALLEX se liší od slovníku *Slovesa pro praxi* velmi výrazně už svou extenzí, pokud jde o počet zaznamenaných sloves: Zatímco starší slovník z roku 1997 obsahuje jen asi **600** nejfrekventovanějších sloves² – a v tom se shoduje s německým slovníkem VALBU, který zaznamenává **638** nejfrekventovanějších sloves! –, ve VALLEXu nalezneme **4 586** sloves, tedy téměř osminásobek!

VALLEX se ovšem neliší od *Sloves pro praxi* jenom velmi rozdílným počtem zpracovaných sloves. Liší se především koncepcí. Různost koncepce se přitom týká dvou oblastí jevů: (1) významového spektra slovesného lexému; (2) soustavy valenčních elementů.

² Počet zaznamenaných sloves tento slovník neuvádí.

Ad (1): Zatímco *Slovesa pro praxi* primárně vycházejí ze spíše detailně pojaté významové různosti slovesa a různým významům lexikograficky definovaným pak přiřazují větné vzorce (tj. v pojetí VALLEXu „valenční rámce“), VALLEX postupuje obráceně: primárně zaznamenává různé valenční rámce a jim pak přisuzuje význam; ten je charakterizován „glosou“, která podle autorů „slouží pouze pro orientaci ve slovníkovém hesle“ a neaspiruje na lexikografickou definici.

Jako příklad této různosti koncepce SP a VALLEXu uvádím charakteristiku valence slovesa *poslat/posílat* v obou slovnících: zatímco v SP je uvedeno **šest významů**, jimž jsou přisouzeny jen **dva** různé valenční **rámce** (zaznamenané jako Val 1 – VF – Val 2 – Val 3 a Val 1 – VF – Val 2 – Val 3 – Val 4), VALLEX uvádí **tři** valenční **rámce** a každému přisuzuje jeden význam, tedy celkem **tři významy**. Mám za to, že valenční slovník by měl vskutku primárně vycházet z valenčních rámců a teprve jim přisuzovat lexikální významy, jak činí VALLEX.³

Ad (2): SP pracuje v zásadě jen s jednou soustavou valenčních elementů tvořících u daného slovesa určitý valenční rámec (tzv. větný vzorec), např. Val 1 – VF (= verbum finitum) – Val 2 odpovídající např. větě *Turisti* (Val 1) *krmí* (VF) *labutě* (Val 2). Naproti tomu VALLEX pracuje s mnohem složitější a propracovanější soustavou valenčních elementů, která má několik rovin:⁴ základní je rovina tzv. funktorů, což jsou (a) aktanty, (b) kvazivalenční doplnění, (c) volná doplnění. S touto základní „valenční rovinou“ se překrývá rovina stupně či míry závaznosti uplatnění daného funktoru ve větě založené na daném slovese jako predikátu věty a liší se tu dvě hodnoty: (a) obligatornost funktoru, (b) fakultativnost funktoru. Navíc se pracuje s třetí rovinou – rovinou doplnění, která jsou sice volná, a ve vlastním smyslu nevalenční, avšak z hlediska jejich výskytu v textech jde o doplnění typická.

Zatímco funktorů je jen pět (aktor, patiens, výsledek děje, adresát, původ) a kvazivalenční doplnění jsou jen tři (rozdíl, záměr, překážka), volných doplnění je 34 – ty zde nebudu vyjmenovávat, zájemce jejich seznam najde ve slovníku na s. 45. Celkem 42 valenčních elementů jako jistých sémanticko-syntaktických hodnot slovesa a věty, které se navzájem všelijak kombinují a u každého slovesa a v každé větě je jich pochopitelně obsaženo jen několik (obvykle dva až čtyři), u nichž se navíc rozlišuje obligatornost nebo fakultativnost jejich aplikace ve větě, způsobuje, že orientace ve slovníku není vždy snadná ani pro lingvistu.

Velkou výhodou VALLEXu je to, že u nesubjektových doplnění, zejména u syntaktického objektu (předmětu) nazývaného tradičně „patiens“ a označovaného zkratkou PAT na první pohled vidíme (neboť valenční rámec je přehledně uveden zkratkami funktorů hned pod heslem), zda je realizován akuzativem substantiva (či jeho zájmena),

³ Zajímavé je, že i valenční slovník německých sloves, který nese v názvu zkratku VALBU, zaznamenává nejprve významy slovesa, které uvádí číslovaně pod heslem v infinitivu – např. pod heslem *bieten* je uvedeno *bieten* 1, *bieten* 2 atd. – a teprve poté je ke každému významu přiřazen jeho valenční rámec.

⁴ Charakteristika těchto rovin je interpretací autora této recenze.

větou nebo infinitivem. U daného slovesa přitom může jít o všechny tři tyto kategoriální typy doplnění, o dva nebo jen o jediný z nich – což je patrně případ nejčastější. Doplnění větou je signalizováno spojkou, jíž jsou předmětové věty uvozeny. Pád jmenného aktantu PAT nebo jeho větná či infinitivní realizace jsou označeny dolními číselnými a písmennými indexy. Např. u slovesa *navrhovat/navrhnout* jsou v prvním ze tří udaných významů u aktantu PAT jako dolní indexy uvedeny výrazy 4, inf, aby, at', zda, že. Znamená to, že po tomto slovesu musí ve větě za normálních okolností následovat některé z uvedených doplnění, např. *Vláda navrhla změnu živnostenského zákona. – Policie navrhla obžalovat primátora. – V roce 2007 prezident George W. Bush navrhl, aby byl v českých Brdech umístěn americký radar jako součást protiraketového štítu. – Navrhla, že bychom si mohli vyjet na koních. – Navrhla, at' zůstanu v Bruselu.*

Litovat můžeme toho, že v příkladech užití slovesa velmi často nejsou zahrnuty všechny jeho valenční elementy,⁵ což ztěžuje praktické využití slovníku. Např. u hesla *navrhovat/navrhnout* je v příkladech v pozici PAT obsažena jen věta uvozená spojkou *aby* (*navrhují, aby*chom šli domů) a polovětná konstrukce s infinitivem (*Maruška navrhla vyrazit na výlet*); akuzativ jména a větu uvozenou spojkou *at', zda* nebo *že* tu hledáme marně. Věty s různě obsazenou pozicí/hodnotou PAT u slovesa *navrhnout*, které uvádím – některé ve zkrácené podobě – výše, jsou obsaženy v ČNK, nikoli ve VALLEXu.

Litovat můžeme také toho, že u příkladů užití valenčních rámců slovesa většinou chybí zdroj, i toho, že se tu mísí věty s výrazy nevětnými (např. u slovesa *navštěvovat/navštívit* je uvedeno *navštěvovat přátele; navštívit kamaráda v nemocnici*).⁶

Uživatelé slovníku, kteří nejsou úzcí specialisté na výzkum a teorii slovesné valence, by jistě také uvítali alespoň přibližné údaje o rozdílech ve frekvenci uvedených doplnění, zejména pokud jeden z uvedených typů doplnění je výrazně častější než typy ostatní či než některý z ostatních typů. Např. u slovesa *navrhnout/navrhovat* bychom uvítali informaci o tom, zda *navrhovat něco* je v současných textech častější než *navrhovat, aby, zda navrhovat, aby* je častější než *navrhovat, že* atd.

Jaké vidím konkrétní problémy VALLEXu, ukážu nyní na několika víceméně namátkou vybraných heslech.

K heslu **zkoušet (si) / zkusit (si)**:

Příklady na 1. význam tohoto slovesa s valenčním rámcem ACT1 PAT 4, inf, zda znějí vytrženy z kontextu divně: *zkoušel přijít včas; zkoušel (si) nové cviky / plavání / plavat /*

⁵ Naproti tomu německý VALBU uvádí nejen věty, které v úhrnu obsahují všechny uvedené valenční elementy, ale ke každému z nich uvádí alespoň jednu větu, v níž je tento valenční element graficky vyznačen. Navíc jde o autentické doklady, u nichž je vždy uveden zdroj.

⁶ Zatímco infinitivní frázi *navštívit kamaráda v nemocnici* můžeme jednoduše převést na větu: *Navštívil kamaráda v nemocnici*, která má zřejmý význam a smysl i mimo kontext, u fráze *navštěvovat přátele* tomu tak není: Věta *Navštěvoval přátele* nebo *Navštěvuji přátele* má sice také význam i mimo kontext, avšak její komunikační smysl zcela zřejmý není: postrádáme v ní mnoho dalších informací, např. kdy, kde, proč a jak často.

*zda to uplave.*⁷ Nerozumím dobře tomu, co znamená např. věta *Eva zkoušela přijít včas*. Do jakého kontextu by mohla být zapojena? V korpusu SYNv6 je bezprostředně po slovesu *zkoušet* infinitiv *přijít* ve frekvenčním pořadí až na 50. místě, zatímco nejfrekventovanějšími infinitivy tu jsou *najít*, *hrát*, *udělat*. Např. **Zkuste najít něco lepšího**. Bezprostřední posloupnost některého z tvarů slovesa *zkusit* a infinitivu *najít* má v tomto korpusu **1 703** dokladů. Naproti tomu spojení *zkusit přijít* má jen **250** dokladů a spojení *zkusit přijít včas* jen dva doklady, v obou je ale sloveso *zkusit* v imperativu: **Zkuste přijít včas**. Spojení *zkusit/zkoušet plavání* je sice doloženo v hojném počtu, avšak jeho smysl ozřejmí až větný kontext: *Matěj už zkoušel plavání, judo, karate, hokej a už si ani nevzpomínám, co všechno*. Naproti tomu *zkusit/zkoušet plavat* bude mít většinou ve větě jinou sémantiku; např. *Napadlo mě, že bychom mohli zkusit plavat v pískovně [...]* V této větě by záměna infinitivu verbálním substantivem nebyla vhodná.

K heslu **bát se**:

Doplnění aktantem PAT je v 1. významu u tohoto slovesa hodnoceno jako fakultativní (značka *opt*); to může mít podobu genitivu jména, infinitivu nebo věty uvozené spojkou *aby*, *zda*, *že*. Je však otázka, zda absence doplnění ve větách jako *Eva se nebojí* může implikovat kterékoli z uvedených doplnění. Řekl bych, že nikoli, neboť tato absence má znakovou povahu: znamená nezávislost na obsahu kteréhokoli možného doplnění. Toto pojetí je uplatněno i v *Slovesech pro praxi*, kde je valenčnímu rámci bez objektového doplnění přisouzen samostatný pátý význam. Je mi ovšem jasné, že v podobných otázkách nelze mezi lingvisty dojít konsensu.

Ke slovesu **vadit**:

Jsou u něj rozlišeny dva významy s dvěma různými valenčními rámci. Druhý v pozici/funkci PAT obsahuje hodnoty 1, inf, *že* MANNtyp (poslední značka znamená typické volné doplnění způsobu děje). V příkladech *vadí mi pyl / tvé řeči* však je obsažen pouze první z těchto čtyř typů doplnění (nominativ jména). Doplnění větou uvozenou spojkou *že* nám nebude dělat problémy, neboť začátky vět jako *Vadí mi, že* jsou velmi frekventované – korpus SYNv6 obsahuje přes 4 000 dokladů jen tohoto konkrétního větného začátku. Horší je to s doplněním infinitivem: Dotaz [lemma="vadit"] [word="mi"] [tag="Vf.*"] vydá jen 574 dokladů, velká většina z nich má však **sloveso vadit v záporu**, např.: *Mám rád děti, nevadí mi starat se o cizí děti*.

Ke slovesu **ubránit se**:

Druhý ze dvou uvedených významů pro obligatorní hodnotu/funkci PAT stanovuje formu dativu jména a formu věty uvozené spojkou *aby*, je tu však jen jediný příklad na dativ jména: *stěží se ubránila slzám*. Korpus SYNv6 na dotaz [lemma="ubránit"]

⁷ Tento problém v německém slovníku VALBU zpravidla nenastane, neboť doklady se týkají vždy určitého z uvedených valenčních elementů a jsou vždy uváděny ve větách pečlivě vybraných z korpusu mannheimského IDS.

[word="se"] [word=","] [word="aby"] vydá 25 dokladů, ve všech je však sloveso *ubránit se* v záporu: **Neubránila se, aby se nerozesmála**. Na dotaz [word="se"] [lemma="ubránit"] [word=","] [word="aby"] dostaneme 51 dokladů, v záporu je tu sloveso *ubránit se* ale jen ve 23 dokladech. Avšak i většina z 28 dokladů s kladným slovesem *ubránit se* je užitá v záporném větném kontextu, např. **Nemohl se ubránit, aby se na cikána neusmál**.

Ke slovesu **pyšnit se**:

Je uveden jediný valenční rámec s fakultativním aktantem ADDR3 a první z příkladů tento aktant obsahuje: *Petr se pyšnil **spolužákům** svou sbírkou známek*. V mém idiolektu a v mé introspekci však aktant ADDR3, jakkoli fakultativní, schází. Korpus SYNv6 na dotaz [word="se"] [lemma="pyšnit"] [tag="N...3.*"] vydá 14 dokladů, avšak jen v jediném z nich je adresát v dativu: *Bowlesová se pyšní **novinářům** diamantovým zásnubním prstenem od prince Charlese*. Přitom dotaz [word="se"] [lemma="pyšnit"] [tag="N.*"] vydá více než 5 700 dokladů, např. *Nejdelšími nehty světa se pyšní Američanka Chris Waltonová*. Nemyslím, že ve frekventovaných větách obsahujících výraz „pyšnit se něčím“ je implikován adresát. Korpusové nálezy to ostatně nepřímou potvrzují.

Ke slovesu **spadat**:

Jako imperfektivní (nedokonavé) jsou zde omylem označeny tvary tohoto slovesa ve větách *míče **spadaly** do bláta, vyvrácené stromy **spadaly** na zaparkovaná auta; jablka **spadala** ze stromu*. To je nepochybně „technická“ chyba, jaké se bohužel nikdo z nás tu a tam neubrání.

Přestože jsem u nejnovějšího valenčního slovníku českých sloves poukázal na řadu problémů i na to, co vnímám jako jeho nedostatky (řadu teoretických otázek jsem pomínil, neboť tím by se recenze nenáležitě rozrostla a navíc bych polemizoval s propracovanou a dlouhými léty prověřenou teorií), hodnotím tento slovník celkově velmi pozitivně, zejména proto, že je v něm uloženo velké množství validních informací, které se ne vždy získávají snadno, a proto, že je založen na principiálně konzistentní teorii. Pokud by se autoři v budoucnu odhodlali myslet při dalším zpracovávání slovesné valence ve slovníkové podobě také na uživatele, kteří nejsou ani specialisty v oboru slovesné valence, ani lingvisty, ale mají zájem o hlubší poznání současné češtiny, velmi bych doporučoval podstatně přepracovat soustavu dokladů jednotlivých valenčních rámců s odkazem na praxi německého slovníku VALBU z roku 2004. Ani pak by český VALLEX ovšem nemohl zacházet do významových detailů a tak rozsáhlého dokladového materiálu, neboť při několika tisících zaznamenaných sloves by takový slovník musel mít několik objemných svazků. Pokud se musíme rozhodovat mezi množstvím zpracovaných sloves a množstvím významových nuancí spolu s množstvím dokladového materiálu. Sám bych preferoval volbu autorů VALLEXu: zaznamenat co nejvíce sloves se základní orientací v jejich valenčních rámcích, doplněnou o speciální syntaktické informace (o nichž se v této recenzi nezmiňuji).

LITERATURA

SCHUMACHER, H. – KUBCZAK, J. – SCHMIDT, R. – de RUITER, V. (2004): *VALBU – Valenzwörterbuch deutscher Verben*. Tübingen : G. Narr Verlag.

SVOZILOVÁ, N. – PROUZOVÁ, H. – JIRSOVÁ A. (1997): *Slovesa pro praxi*. Praha: Academia.

SYNv6 – korpus SYN, verze 6; dostupný z <www.korpus.cz>.

Olomoucká lingvistická konference Spisovná čeština a jazyková kultura 2018

Pavλίna Kašpárková

*Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Praha
kasparkova@ujc.cas.cz*

Po 25 letech se na FF UP v Olomouci za spolupráce Ústavu pro jazyk český AV ČR a Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK konala 18.–19. října t. r. mezinárodní konference Spisovná čeština a jazyková kultura 2018, a to v sepětí s pravidelnou akcí katedry bohemistiky, třetím ročníkem symposia Komárkova jazykovědná Olomouc. Předchozí stejnojmenné konference vyšly z uvolnění politických poměrů v letech 1968 a 1993 (viz NŘ 1969, Bělič a kol. 1969, Jančáková – Komárek – Uličný 1995).

Jak konstatoval v úvodním referátu O. Uličný, teoretický zájem o jazykovou kulturu poněkud opadá, ve veřejných projevech oficiálního charakteru, mluvených i psaných, dnes převládá snaha o kultivované vyjadřování. Přednášející hovořil o vývojové dynamice v posledním čtvrtstoletí a o proměnách chápání českého národního jazyka různými lingvisty a bohemisty. V souladu s tématem konference pokračovala zahajovací část vystoupením A. Markowského z Varšavské univerzity, který hovořil o obecných problémech jazykové kultury a zamýšlel se nad možností stanovit dvě úrovně jazykové normy. Na téma jazykové kultury navázal M. Prošek, jenž nabídl perspektivu Ústavu pro jazyk český, pokud jde o problematiku kodifikace, a formuloval otázky, které při kodifikační činnosti aktuálně vyvstávají.

Několik dalších přednášejících u tématu jazykové kultury zůstalo: M. Hirschová poukázala na souvislosti, které lze najít mezi konceptem jazykové kultury a reflexí řečové činnosti mluvčích. H. Mžourková představila typologii laických pravidel vytvořenou na materiálu nahraných rozhovorů v jazykové poradně ÚJČ a zamýšlela se nad možnostmi jejich lingvistického využití. R. Adam prezentoval a komentoval sesbíraná vyjádření studentů bohemistiky týkající se obecných otázek jazykové kultury.

Proměny spisovného jazyka pozorovali ve svých příspěvcích K. Jirásek, jenž prostřednictvím korpusové analýzy sledoval dynamiku pronikání adjektivních tvarů v dějovém participiálním pasivu na úkor krátkých tvarů participia, a také M. Šimková, jež posluchačům prezentovala současné trendy ve slovenském jazyce, které jsou dle jejího názoru výzvou pro jazykovou kulturu.

Kontakty s jinými jazyky zprostředkovaly také K. Muziková, jež na základě analýzy dobových pramenů zjistila míru užívání bohemismů ve slovenštině v meziváleč-

ném období, H. Stranjik, která prezentovala výsledky výzkumu jazykových biografii příslušníků české menšiny v Chorvatsku, a v neposlední řadě L. Stěpanova, která interpretovala změny v internacionálním jádru české a ruské frazeologie, k nimž v posledních letech dochází.

Značná pozornost byla věnována také lexikologické a lexikografické oblasti. J. Hoffmannová hovořila o profesionalismech uplatňovaných v projevech zaměstnanců pražského dopravního podniku, o slangu reprezentantů profesí spjatých s hudební produkcí a o uplatňování těchto specifických lexik v reklamě. M. Lišková představila nedávno vzniklá pojmenování z oblasti módy, která excerpovala z databáze Neomat a publicistických textů. F. Martínek pak poukázal na možnosti využití pojmů I. Němce týkajících se hranic periferie slovní zásoby v aktuální lexikografické praxi. M. Ireinová představila *Slovník nářečí českého jazyka*, který shrnuje lexikální zásobu všech dialektů českého národního jazyka, a P. Mareš ukázal, jak se regionálně příznakové prostředky uplatňují ve vybraných uměleckých textech.

Předmětem zájmu účastníků konference byla též podoba spisovné češtiny v rozličných médiích. O. Bláha srovnáním tisíce nejfrekventovanějších lemmat různých období (dle korpusů SYN v ČNK) zjistil proměny frekvence výrazů užívaných v publicistice v 90. letech a dnes a mj. poukázal na některé souvislosti s proměňující se společenskou a politickou situací. L. Jílková pojednala o většinou nespisovných textech dopravních zpravodajů (řidičů) a o začleňování těchto textů do celku dopravních zpráv. Mimo pozornost nezůstala ani nová média. K. Mrázková ukázala, jak jsou jazyk a jeho (ne)znalost tematizovány v internetových diskusích na facebookových stránkách, a H. Chýlová hovořila o charakteristických rysech jazyka současných vlogerů (tj. videoblogerů) a youtuberů. T. Klabíková Rábová se zabývala podobami, možnostmi a funkcemi spisovnosti a nespisovnosti v marketingovém diskurzu. O jazykovém obrazu smrti prezidenta Emila Háchy v poválečném Rudém právu a Svobodném slovu mluvil L. Zábranský. Mluvenou spisovnou češtinou a také prostředky nespisovnými v divadelních inscenacích se zabývala ve svém příspěvku Z. Palková.

V bloku věnovaném zvukové stránce českého jazyka hovořila P. Kuldanová o původních teoretických východiscích v pojetí zvukové kultury Pražského lingvistického kroužku, o jejich srovnání se současným stavem a o možnostech jejich realizace v mluvní praxi. J. Veroňková shrnuje výsledky sond týkajících se zvukové stránky jazyka moderátorů zpravodajství České televize v poslední dekádě. Mluvenými texty moderátorů, konkrétně Československého a Českého rozhlasu, se zabývali též P. Pořízka a M. Kopečková, již analyzovali kvalitu vokálů v těchto projevech. O přístupu učitelů ke spisovné výslovnosti pojednali J. Vlčková-Mejvaldová a S. Štěpáník, kteří poukázali na souvislost mezi fonetickým vzděláním učitelů a kulturou a kvalitou mluvených projevů jejich žáků.

Z prostředí školy čerpal také příspěvek M. Šmejkalové, která představila analýzu školských materiálů pro výuku českého jazyka a zaměřila se také na historické relikty jazykové a didaktické, jimiž je výuka češtiny zatěžována. P. Sojka prezentoval výsledky výzkumu zaměřeného na schopnost žáků staršího školního věku identifikovat

tvaroslovné prostředky kodifikované a nekodifikované. O charakteristických rysech a preferenci specifických výrazových prostředků v řeči orientované na dítě pak pojednala K. Sekerová.

Rovina syntaktická byla tematizována v příspěvcích Z. Vychodilové, jež zmapovala pojetí syntaktické elipsy a příbuzných jevů a jejich chápání ve vývoji české lingvistiky v průběhu jednoho a půl století, a J. Zemana, který se zaměřil na mluvenou syntax, na vztah paměti a syntaxe a mj. i na jev zvaný *hysteron proteron*.

Diskuse, ač časově limitovaná, přinesla užitečnou konfrontaci názorů a zkušeností. Konferenční příspěvky budou vydány v plném znění ve sborníku.

LITERATURA

BĚLIČ, J. a kol. (1969): *Kultura českého jazyka*. 1. vyd. Liberec: Severočeské nakladatelství v Liberci.

JANČÁKOVÁ, J. – KOMÁREK, M. – ULIČNÝ, O. (eds.) (1995): *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23.–27. 8. 1993*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova. 2 sv.; *Naše řeč*, 52, 1969, č. 2–3.

Konference SlaviCorp 2018

Petra Poukarová

Ústav Českého národního korpusu, Filozofická fakulta UK Praha

petra.poukarova@ff.cuni.cz

Ve dnech 24. až 26. 9. 2018 se v prostorách Gröbeho vily v Praze konal třetí ročník konference SlaviCorp. První se uskutečnil v roce 2010 ve Varšavě, druhý pak hostil chorvatský Dubrovník v roce 2011. Letošní konference, kterou pořádal Ústav Českého národního korpusu FF UK, tak po sedmi letech oživuje tradici pravidelných setkání odborníků a vědců, jejichž zájmem a oborem je korpusová lingvistika a její uplatnění při studiu a popisu slovanských jazyků.

Konference se zúčastnilo celkem 75 registrovaných účastníků a zaznělo 50 příspěvků, a to nejen od autorů ze slovanských zemí. Podzimní setkání doložilo zájem o slovanské jazyky i mezi lingvisty z Německa, Švédska, Finska, Velké Británie, Norska, USA či Francie. Vedle tradičních příspěvků se uskutečnily i čtyři plenární přednášky. Jednácím jazykem byla angličtina.

Samotnou konferenci SlaviCorp předznamenal panel o jazykové variabilitě textů, kterého se zúčastnilo na sto lidí. Pozvání přijal a první plenární přednášku proslavil Douglas Biber, profesor aplikované lingvistiky na univerzitě v Severní Arizoně a zakladatel multidimenzionální analýzy (dále MDA). Cílem MDA je zachytit vnitrotextovou variabilitu, jež je nesena a utvářena samotnými jazykovými prostředky, je tedy textu vlastní, inherentní. Biberovy práce na toto téma byly impulzem pro výzkumný tým z Českého národního korpusu, který tuto analýzu provedl na českých textech a jehož příspěvek *Multi-dimensional analysis of Czech* celý panel zahájil. Užití MDA i na specifický materiál (elicitované texty z psychologického výzkumu) pak bylo tématem jejich dalšího panelového příspěvku, ve kterém se snažili zodpovědět otázku, do jaké míry se při vzniku textu uplatňuje jako rozhodující faktor žánr a do jaké osobnost autora (*Register versus idiolect variation*). Randi Reppen se v příspěvku *Using Multi-Dimensional Analysis to analyze university student register variation* zabývala analýzou textů, jejichž autoři jsou univerzitní studenti, a Roland Meyer proslavil příspěvek na téma *Register in Russian: Multi-dimensional analysis vs. functional stylistics*.

Panel o multidimenzionální analýze zakončil plenární přednáškou *Exploring cross-linguistic universals of register variation through multi-dimensional analysis* Douglas Biber. Zamýšlel se v ní nad univerzálními tendencemi ve variaci textů napříč jazyky, na nichž byla MDA provedena.

Druhá plenární přednáška, *Variation on many levels: why and how comparing corpora and (Slavic) languages makes sense*, kterou proslavil Ruprecht von Waldenfels z univerzity v Jeně, pak představovala přirozený přechod mezi oběma volně provázanými událostmi, tedy mezi panelem týkajícím se multidimenzionální analýzy

a konferencí samotnou. Leitmotivem přednášky byla důležitost korpusů různého typu (paralelní, diachronní i dialektologický) pro srovnávání, vývoj a popis jazykových jevů.

Třetí plenární přednáška zazněla druhý konferenční den. Prospěšnost webových korpusů v ní na konkrétním jazykovém jevu – příklonkách v chorvatštině, srbštině a bosenštině – prokázali Björn Hansen a Edyta Jurkiewicz-Rohrbacher, působící v Regensburgu (*Detecting constraints on clitic climbing with the help of Web corpora*). Na paralelní korpusy a možnost jejich využití v různých oblastech (od lingvistiky přes výuku až po překladatelství) byla zaměřena poslední z plenárních přednášek, již proslovil Alexandr Rosen z ÚTKL FF UK (*The merits of a parallel corpus and how to get the most out of it*).

Tradiční dvacetiminutové příspěvky obsáhly pestrrou škálu oblastí od NLP či budování korpusů přes kontrastivní lingvistiku po učení se cizímu jazyku (L2) – společným jmenovatelem všech bylo využití korpusů. Příspěvky zároveň doložily, že korpusy jako zdroj dat jsou využitelné pro výzkum jevů ze všech jazykových rovin – od morfologie přes syntax, lexikologii a lexikografii až po disciplíny zabývající se textem. Specifická byla samostatná sekce zaměřená na kategorii vidu v ruštině a češtině.

Vedle samotných, velmi zajímavých příspěvků umožnila konference SlaviCorp setkání odborníků, již mají společný zájem, výměnu zkušeností i nových kontaktů a v neposlední řadě i rozšíření obzorů. Z toho důvodu byly inspirativní nejen chvíle strávené v jednotlivých sekcích, ale i ty odehrávající se nad šálkem kávy během pauzy. V neposlední řadě přispěl SlaviCorp, doufejme, k obnovení tradice setkávání slavistiky orientovaných korpusových lingvistů; příští konference by se podle předběžných informací měla konat opět ve Varšavě, a to na podzim 2020.